

FERRAN ARASA I GIL

SETENA CAMPANYA D'EXCAVACIONS A LA CIUTAT ROMANA DE *LESERA* (LA MOLETA DELS FRARES, FORCALL - ELS PORTS)

En la campanya de 2008, finançada per la Conselleria de Cultura i Esport de la Generalitat Valenciana i l'ajuntament de Forcall, s'ha realitzat la topografia del jaciment, que ha estat efectuada per l'empresa *Global Alacant. Servicios de Fotogrametría y Arqueología* sota la direcció de J. Blasco. La restitució s'ha fet a partir de fotografia aèria presa en octubre d'aquest any, amb recolzament de treball de camp, i ha comprès una superfície de 127 ha. D'aquesta manera es compta ja amb un plànol detallat del jaciment que inclou totes les restes significatives conservades. La seua realització ha permès obtenir dades precises sobre les dimensions i superfície del jaciment que ací avancem. La longitud és de 578 m, l'amplària màxima de 152 m i la superfície de 70.800 m², amb un perímetre de 1.421 m. La plataforma superior té una longitud de 397 m, una amplària màxima de 52 m i mínima de 25 m, amb una superfície de 14.390 m² i un perímetre de 872 m. El sector NE té una superfície de 16.540 m², i en aquest la terrassa central on s'està excavant en l'actualitat comprén 2.800 m². D'altra banda, en el carrer d'entrada a la ciutat s'han tret diverses seccions que han permès determinar que l'eix de les roderes conservades és de 1,44 m, una amplària que se situa dins del segment considerat propi de l'època romana (Sillières 1990: 626-630).

Pel que fa a les excavacions, des de 2005 s'està treballant en el sector NE de la formació subtabular sobre la qual s'assenta el jaciment, una plataforma rocosa inclinada cap al SE la part baixa de la qual va ser dividida en tres terrasses agrícoles (fig. 1). La terrassa central descansa sobre una llarg alineació de 70 m orientada NNE-SSW i dividida en tres trams, el nord i el sud d'*opus caementicium* i el central d'*opus vittatum*, sobre la qual s'alça el marge del bancal modern. Aquesta important infraestructura pot estar relaciona-

da amb el complex arquitectònic del fòrum del municipi, i per aquesta raó s'hi han obert diversos sondeigs amb l'objectiu de trobar-ne evidències. En la zona nord d'aquesta terrassa s'ha excavat una trinxera de 17 m, on han continuat

Fig. 1. Fotografia aèria de l'extrem nord de la Moleta (2008) amb les intervencions realitzades: 1) *domus* de la plataforma superior; 2) trinxera de la zona nord de la terrassa central; 3) sondage 8: habitacions on s'ha localitzat la necròpolis andalusina; 4) sondage 2 obert als peus del mur d'*opus caementicium*; 5) sondage 6 obert al costat oest del parament d'*opus vittatum*; 6) sondage 7 obert als peus del parament d'*opus vittatum*.

Fig. 2. Sondeig 6 obert al costat oest del parament d'*opus vittatum*.

els treballs al principi d'aquesta campanya desenvolupada entre els dies 1 i 21 de setembre. Les actuacions, dirigides en col·laboració amb J. Palmer, han consistit en la finalització del sondeig obert en el reblit de l'aterassament medieval trobat en el seu tram nord fins abastar la roca natural, i en avançar fins a on va ser possible l'excavació de l'extrem sud de la trinxera en un reduït espai que quedava entre una alineació irregular de grans blocs i el seu límit en aquest costat. Cap d'aquestes intervencions va proporcionar informació de rellevància, més enllà de constatar que en l'extrem meridional d'aquesta trinxera s'observa una gran acumulació de pedres que contrasta amb el potent paquet de terra de la zona situada immediatament al nord, on es va arribar fins a la roca natural situada a 3,20 m de profunditat.

SONDEIG 6

A continuació, prenent com a referència el mur d'aterassament que delimita per l'est la terrassa central, es van obrir dos nous sondeigs en la zona central d'aquest mur, on resulta visible en la base un parament d'*opus vittatum*. El primer es va obrir cap a la meitat del mur, en el seu costat oest i perpendicular a l'eix que aquest dibuixa, en un tram on l'abancament modern es trobava parcialment derrocat. Té unes dimensions de 5 x 2 m i l'objectiu era comprovar si aquest parament revestia un nucli d'*opus caementicium* com el que resulta visible en la part septentrional d'aquesta alineació, si es conservaven estructures en aquest costat i finalment conèixer l'estratigrafia de la zona. Tot i que per raons de temps no es va poder finalitzar, els treballs efectuats van permetre comprovar que l'*opus vittatum* és un mur de contenció de la terrassa i compta només amb una cara (fig. 2). Al

Fig. 3. Sondeig 7 obert als peus del parament d'*opus vittatum*.

costat est del sondeig es va arribar fins al terreny natural constituït per margues groguenques sense materials arqueològics que havien estat retallades per a construir la terrassa en època romana.

SONDEIG 7

El segon sondeig d'aquesta campanya es va obrir uns 3 m cap al sud de l'anterior, però al costat est del parament d'*opus vittatum*, en la terrassa inferior. El seu plantejament era el mateix que en el cas del sondeig 2 obert l'any 2005 en l'extrem nord d'aquesta alineació, als peus del mur d'*opus caementicium*. Les seues dimensions eren 2 x 2 m i, a uns 20 cm de profunditat, després d'extraure els nivells superficial i agrícola, va aparèixer el terreny natural format per les mateixes margues que en el sondeig 6 (fig. 3). Aquestes havien estat excavades per la trinxera de cimentació del mur d'*opus vittatum*, que descansava sobre una filada irregular de xicotetes pedres travades amb les pròpies margues i no va proporcionar materials arqueològics que en permeteren la datació. Tot plegat, aquests dos sondeigs han permès comprovar que la zona central de la terrassa central sembla presentar unes característiques diferents a la nord, no únicament pel fet que en aquesta el mur de contenció és d'*opus caementicium*, sinó també perquè la profunditat abastada pels nivells arqueològics fins a la roca és de 3'20 m. El procés constructiu, les tècniques aplicades i possiblement la mateixa funció d'ambdues zones degué ser diferent, sense que pel moment siga possible precisar més. D'altra banda, aquest sondeig ha confirmat el que s'havia vist anteriorment quan es va excavar el sondeig 2: que la terrassa inferior, situada en el costat est, entre aquest mur i la línia de talús definida per la

Fig. 4. Sondeig 8 amb les dues inhumacions.

cinglera que delimita el jaciment, conserva pocs sediments sobre el nivell de margues que constitueixen el terreny natural i està molt arrassada per l'erosió i els treballs agrícoles.

SONDEIG 8

El darrer sondeig es va obrir al nord del pany septentrional del mur d'*opus caementicium*, en una franja que s'estén entre les terrasses inferior i central, més enllà dels abancalaments moderns, que va ser parcialment excavada l'any 1958 per un grup d'aficionats de la població, on van quedar al descobert una sèrie de parets que delimitaven àmplies estances; possiblement d'ací prové l'únic fragment escultòric trobat fins ara en el jaciment, corresponent al plec de la indumentària d'una figura de proporcions naturals (Arasa 1998, 312-313, lám. I, 1). Es tracta d'una zona que no va ser afectada per les transformacions agrícoles, el que l'ha preservat en un acceptable estat de conservació. La neteja va permetre comprovar que aquest conjunt d'estructures té la mateixa orientació que l'esmentat mur d'aterrament, amb el qual s'alinea

una de les parets; que en el costat oest hi ha un possible corredor orientat N-S, i que en el costat est es veu una xicoteta estructura amb els murs enroigits per l'exposició continuada a l'acció del foc, tal vegada l'indici de la presència d'un forn; aquest extrem, que caldrà confirmar en futures intervencions, és important perquè podria estar relacionat amb la localització d'unes termes en les proximitats del fòrum. L'orientació de totes les estructures visibles en aquesta zona és similar i sembla respondre a una planificació urbanística. D'altra banda, entre les nombroses pedres remogudes per les excavacions de 1958 es va trobar una peça de marbre blanc amb traces de treball que podria pertànyer a una escultura. Un segon fragment de reduïdes dimensions amb una motlura de bocell —que potser pertanyia a un monument epigràfic— es va localitzar en una de les parets d'una construcció moderna de planta rectangular, tal vegada un corral, que es conserva en l'extrem nord d'aquesta plataforma. Finalment, un tercer fragment es va localitzar en el curs dels treballs d'excavació en el sondeig 8 i va quedar pendent d'extracció.

Doncs bé, a uns 4 m al nord de l'extrem nord del mur d'*opus caementicium* es va delimitar una superfície de 5 x 7

Fig. 5. Restes de l'aljub localitzat a l'extrem SW de la plataforma superior.

m entre dues d'aquestes parets, en una estança que semblava no haver estat afectada per aquelles excavacions. Des d'un principi van començar a trobar-se fragments d'ossos humans, fins que aparegueren dues inhumacions l'excavació de les quals va frenar el ritme dels treballs, de manera que van poder acabar. Els dos esquelets es trobaven en mal estat de conservació, estaven orientats aproximadament E-W i en posició decúbit lateral mirant cap al sud (fig. 4). Aquesta orientació, el ritual seguit i la falta d'aixovar permet plantejar la hipòtesi que es tracte d'una necròpolis andalusina del període califal, que podria datar-se en conseqüència cap al segle x, extrem que s'haurà de confirmar en la pròxima campanya amb la seua total excavació. Un tercer crani es va trobar el darrer dia de la campanya. La presència d'aquesta reduïda necròpolis a escassa distància dels aterraments postclàssics trobats en la trinxera oberta en la zona nord de la terrassa central, on també es van localitzar dos xicotets forns possiblement metal·lúrgics, permet plantejar la hipotètica relació d'ambdós conjunts amb el que podria ser una ocupació d'època andalusina. En conjunt, els resultats d'aquestes intervencions no han permès trobar restes que proven la presència del complex forense, només alguns indicis com la concentració de fragments marmoris, i palesen la

intensa transformació que va experimentar la zona amb posterioritat a l'època romana, de tal forma que quan es va establir l'alqueria andalusina aquesta part de la ciutat ja havia estat quasi totalment desmantellada.

L'ALJUB DE LA PLATAFORMA SUPERIOR

Una darrera aportació d'aquesta campanya ha tingut lloc en el curs del reconeixement del jaciment amb la finalitat d'incloure totes les restes visibles en el plànol topogràfic. A l'extrem SW de l'altiplà superior, a la mateixa vora del cingle, s'havia identificat un xicotet mur de formigó d'uns 60 cm de grossària i orientat E-W que es pensava podia pertànyer a una cisterna romana. L'examen del lloc va permetre reconèixer un paviment d'*opus signinum* que, una vegada netejat parcialment (fig. 5), ha permès confirmar que es tracta efectivament del mur meridional d'una cisterna –la primera identificada en el jaciment– que devia ocupar el subsòl d'una *domus* situada en aquesta zona. A falta de ser excavada en pròximes campanyes, es pot avançar que devia ser de planta rectangular, està orientada NW-SE, la seua longitud és d'uns 5 m i el seu tancament pel costat oest descansa sobre un escaló tallat en la roca. La seua presència en una zona pròxima a l'extrem meridional de la plataforma superior, per on es veuen altres alineacions de murs i retalls en la roca, confirma la hipòtesi d'una total cobertura urbana d'aquesta part del jaciment que es troba quasi totalment arrasada.

FERRAN ARASA I GIL
Dept. de Prehistòria i Arqueologia
Universitat de València

BIBLIOGRAFIA

- ARASA I GIL, F. (1987): *Lesera (La Moleta dels Frares, El Forcall). Estudi sobre la romanització a la comarca dels Ports*, Monografies de Prehistòria i Arqueologia Castellonenques, 2, Castelló de la Plana.
- ARASA I GIL, F. (1998): Escultures romanes de Castelló, *Quaderns de Prehistòria i Arqueologia de Castelló*, 19, 311-347.
- ARASA I GIL, F. (2006): La ciutat romana de *Lesera*. Les excavacions de 2001-2005, *Miscel·lània en homenatge a José Eixarch Frasnó*, V. M. Cardona Eixarch (coord.), Vinaròs, 53-97.
- ARASA I GIL, F. (2007): Les excavacions a la ciutat romana de *Lesera* (Forcall, els Ports), *Saguntum. PLAV*, 39, 199-202.
- SILLIÈRES, P. (1990): *Les voies de communication de l'Hispanie Méridionale*, Paris.